

KARL BRUGMAN

ΓΡΑΦΤΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗ

Το Γλωσσικό Ζήτημα στην Ελλάδα

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΛΕΚΑΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

schooltime.gr

KARL BRUGMAN

ΓΡΑΦΤΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗ

Το Γλωσσικό Ζήτημα στην Ελλάδα

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΛΕΚΑΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

Karl Brugman, «Γραφή και Δημοτική και το Γλωσσικό Ζήτημα στην Ελλάδα»

Μετάφραση, Λέκας Αρβανίτης

Ιούνιος 2013

Επιμέλεια έκδοσης:

schooltime.gr

Εκπαίδευση & Πολιτισμός

Τηλ.: 6977554086

e-mail: info@schooltime.gr

website: www.schooltime.gr

Το ψηφιακό βιβλίο διανέμεται ελεύθερα στο διαδίκτυο

The Project Gutenberg EBook of Written Language and Dimotiki, by Karl Brugman

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org

Title: Written Language and Dimotiki and the language problem in Greece

Author: Karl Brugman

Translator: Lekas Arvanitis

Release Date: February 28, 2010 [EBook #31442]

Language: Greek

*** START OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK WRITTEN
LANGUAGE AND DIMOTIKI ***

Produced by Sophia Canoni

Note: Numbers in curly brackets relate to the footnotes that have been transferred at the end of the book (as endnotes). The tonic system has been changed from polytonic to monotonic. The spelling of the book has not been changed otherwise.

Σημείωση: Οι αριθμοί σε αγκύλες {} αφορούν στις υποσημειώσεις των σελίδων που έχουν μεταφερθεί στο τέλος του βιβλίου. Το τονικό σύστημα έχει αλλάξει από πολυτονικό σε μονοτονικό. Η ορθογραφία του βιβλίου κατά τα άλλα παραμένει ως έχει.

KARL BRUGMAN

**ΓΡΑΦΤΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ**

ΛΕΚΑΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ

ΞΑΝΑΤΥΠΩΜΑ ΑΠΟ ΤΟ «Ν Ο Υ Μ Α»

ΑΘΗΝΑ 1907

Τύποις του αυστριακού Λούδ εν Τεργέστη.

Το μικρό μου τούτο έργο πρωτοτυπώθηκε στο «Νουμά» μ' αρκετά μεταφραστικά μου λάθια. Με πολλή του υπομονή και καλοσύνη ένας φίλος — που προτιμώ να μην ονοματίσω — αναδέχτηκε να μου τα διορθώσει, και το φίλο μου αφτόν παρακαλώ να δεχτεί το αφιέρωμα του έργου μου ως αδερφοσύνης σημάδι.

ΓΡΑΦΤΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Με τα έθνη τα πολιτισμένα που λέμε βρίσκεται δίπλα στις ντοπολαλιές και μια γλώσσα κοινή, βγαλμένη συνήθως μέσα από τα σπλάχνα τους. {1} Είναι είδος ιδανικός κανόνας που καρτερούμε πως ως προς τη γραφή θα συμμορφώνεται μαζί του το σύνολο του λαού κι' ως προς τη λαλιά οι γραμματισμένοι τουλάχιστο· αληθινά όμως περιοριζόμαστε στο να τον κυνηγούμε μοναχά τον κανόνα, κι' η ζωή δείχνει παντού πολυποίκιλα ζυγώμου σκαλοπάτια.

Πιο ομιόμορφη κι' ομαλή φαίνεται πάντα η κοινή ότα γράφεται. {2} Εδώ ο κύκλος που παραχωρεί ο κόσμος στις ντοπολαλιές ή στην ατομικά όρεξη είναι στενώτατα χαραγμένος. Μπορεί ίσως η κοινή {3} – που παντού πηγάζει από τούτο, πως της λαλιάς μερικούς αρεστούς τύπους τους αναγνώρισε ο κόσμος και μέσο της γραφής τους κύρωσε ως πρότυπο πλατύτερου και γενικότερου συναγρικημού – μπορεί ίσως, καθώς περνούν καιροί κι' άνθρωποι, να άλλαξε η κοινή βαθιά· αδιάφορο, εσένα του ενός που γράφεις η επιρροή του παιδικού σου σκολιού όλη σου τη ζωή σου στέκει φρουρός μ' ένα της «Αφτό πρέπει!» και κάθε συνέγλωστος έχει το νου του, προς πολύ προς λίγο, να μην παρακαταπατιούνται οι γραφικοί της εποχής του κανόνες.

Αλλιώτικο όμως είναι στην εφαρμογή εκείνο το είδος η κοινή που συνηθίζεται με τους μορφωμένους ότα συναγρικιούνται είτε μεταξύ τους – στο σκολιό, στην εκκλησιά, στη βουλή κτλ. – είτε με το λαό. Το είδος αφτό σε κάθε τόπο είναι κάτι άστατο και πολυμετάβλητο. Όσο κι' α χτίστηκε ίσως της κοινωνικής αφτής σειράς η ζωντανή γλώσσα με τον ξαπλωμό πρώτα της γραφτής και την επιρροή της μορφής της, όσο κι' αν αγωνίζεται ο γραμματισμένος όλη του πες τη ζωή να συμμορφώνεται με τον κανόνα της, πάλι μόλις σπάνια κατορθώνει ξακολουθητικά να στέκει στη διπλανή γειτονιά της. Πάντα η λαλιά της πατρίδας του πρώτα ή των διαλεχτικών νομών όπου έζησε τότε συνεπαίρνει λίγο ή πολύ, α θες μάλιστα πολύ ορμητικώτερα παρ' ό,τι φαντάζεται. Έπειτα στην καθημερινή του μιλιά αλαργέβει γενικά από τη γραφή μακρότερα παρ' ό,τι ότα ρητορέβει· κι' εκεί πάλι θαν του παρατηρήσεις διαφορές λόγου κατά πώς τύχει να μιλά ή με γραμματισμένο ή με άνθρωπο απλοϊκό.

Είπαμε πώς η γραφή ενός έθνους είναι καθόλου πιο ομαλή κι' ομιόμορφη παρά των γραμματισμένων η κοινή μιλιά· ως τόσο κάθε χωριστή ντοπολαλιά είναι πάντα ακόμα πιο ομιόμορφη. Και φυσικά, αφού εδώ λιγώτερο κυβερνά συνειδητός κανόνας παραγμένος από πόλεμο ανταγωνιστικών αφορμών και συντηρημένος από τέτιον πόλεμο· εδώ σκοπός ξάστερα δεν υπάρχει άλλος παρά πώς να σε νιώσει ο διπλανός σύντροφός σου.

Η ζωντανή γλώσσα ενός λαού αδιάκοπα όλο ξετυλιγεται και μεταμορφώνεται. {4} Όσο δεν καταντά σκλάβο γραφής, αμπόδια άξια λόγου,

καταστρεπτικά του σκοπού της ως μέσου ανταλλαγής στοχασμών, δεν προβάλλουνε. Γιατί κάθε ώρα και στιγμή αναγκαστικά ως προς αυτό το σκοπό της δοκιμάζεται η γλώσσα, κι' ό,τι σκουριασμένο τον ενοχλεί καιρό πολύ δε φελά· με το θάνατο συνήθως των μερικών που το διαφεντέβουν ξαφανίζεται κι' αυτό μοναχό του.

Δεν είναι όμως έτσι με τα γραφτά τα ιδιώματα. Τα λαλημένα σβύνουν, τα γραμμένα όμως στέκουν και πολλά χρόνια κατόπι διαβάζονται ακόμα κι' εντυπώνονται. Φυσικό έτσι είναι να γίνεται ο λόγος σταθερότερος κι' η γραφή να μένει συντηρητικά. Γιατί στον προσκολλημό με το πρότυπο – με ό,τι αναγνωρίστηκε ως κανόνας και ξάπλωσε – βασιζεται μαθές όλο της το κράτος.

Όμως εδώ δεν εφαρμόζεται η αρχή *Imperium facile eis artibus retinetur quibus initio partum est* (μ' όπιες τέχνες στην αρχή χτίζεις κράτος, με τέτιες έφκολα το συντηράς). Α θέλει η γραφή να μείνει πιστή στον προρισμό της ως μέσο συναγρικητικό κάθε κοινωνικιάς σειράς κι' έτσι να στυλώσει το κύρος της, πρέπει την απόστασή της από τη λαϊκιά γλώσσα που αιώνια ξετυλιγεται ναν την περιορίζει.{5} Δεν πρέπει να ξεσυντροφιάζει με τα κάτω, παρά να ρήχνει – τουλάχιστο από καιρό σε καιρό – μέρος του θησαβρού της και να δανείζεται από τη λαϊκιά λαλιά.{6} Στους γραμματισμένους του έθνους, μάλιστα στους γραφιάδες ως φυσικούς φρουρούς της γραφής, πέφτει η φροντίδα ώστε κάθε ξαναδέσιμο και καινούργιωμα να γίνεται στη σωστή του ώρα και ταιριαστά. Αν αμελούν, όπως έφκολα τυχαίνει σ' εποχές σφοδρών ανταγωνισμών του κοινωνικού οργανισμού ή σ' ε π ο χ έ ς ξ ε π ε σ μ ο ύ τ η ς δ ι α ν ο η τ ι κ ι ά ς ζ ω ή ς ε ν ό ς έ θ ν ο υ ς, {7} τότε ανοίγει βάραθρο μεταξύ των διο γλωσσικών ειδών, β ά ρ α θ ρ ο π ο υ ω ς τ ώ ρ α π ά ν τ α π λ ή γ ω σ ε β α θ ι ά ο λ ό κ λ η ρ η τ ο υ έ θ ν ο υ ς τ η δ ι α ν ο η τ ι κ ι ά π ρ ο κ ο π ή. {8} Εδώθες, ο κάτω λαός δε νιώθει πια τότες τη γραφή του γλώσσα και πρέπει σαν ξένη – του κατάντησε μαθές αληθινά ξένη – ναν τη μαθαίνει, μήτε οι λίγοι όσοι το κατορθώνουνε φτάνουν αληθινά ως σε σωστό εσωτερικό δεσμό μαζί της.{9} Εκείθες πάλι, και για τους γραμματισμένους τέτια γραφή, που καιρό δεν της πήγαν πια από φυσικές λαλιές χλωροί χυμοί, ολοένα χάνει την καλύτερη της αξία. Ρέβοντας πάντα και κοκκαλιάζοντας ξακολουθεί α θ ε ς χ ρ ή σ ι μ η για να παρασταίνει σωστά ποικίλες έννοιες – ως υπαλληλικό ας πούμε όργανο ή επιστημονικό – μα με όση μαστοριά κι' αν την παίξεις, αδύνατο αγνά να σημάνεις ό,τι συγκινά της ψυχής σου τα βάθια ή ό,τι αποτελεί την αφτότατή σου κι' αληθινή ατομοσύνη.{10} Καταντά τότες ως ποιητικιά γλώσσα, μάλιστα της λυρικής, όργανο κακορίζικο, ακόφωνο στα χέρια και του πιο προικισμένου ποιητή.{11} Το σύνολο του λαού, ολόκληρη η εθνικιά ζωή, σακατέβεται με τέτια γλώσσα.

Αν ένα έθνος, που του κόλλησε τέτια αρρώστια και του κατάντησε πατροπαράδοτη, έχει δική του ζωή και δε θέλει υπερβολικά να προσπεραστεί στο συναγωνισμό των πολιτισμένων λαών, κανένα άλλο ζήτημα πιο βαρυσήμαντο δε μπορεί να καταπιαστεί παρά τούτο, αν έχει δηλαδή τη

δύναμη να ξεφορτωθεί τα πατροπαράδοτα και να ξανασιμίζει το δεσμό με τη φυσικά γλώσσα της εποχής του.{12} Πώς γλώσσα αφιλολόγητη μπορεί αποτελεσματικά σε λίγο ανάλογα καιρό να γίνει χρήσιμη προς όλα όσα απαιτεί ο κόσμος από γραφτή γλώσσα, μας το μαθαίνει η ιστορία με πολλά παραδείγματα, όπως και μας πιστώνει ξάστερα πως ένα έθνος που το τρώει γλώσσα γραφτή σκουριασμένη, αν την ξεφορτωθεί κι' αν ξαναπιαστεί από τη φυσικά του λαού λαλιά, μπορεί άξαφνα να κατορθώσει τρανοδύναμο νου ξαναβλάστημα.{13} Έτσι στην Ιταλία ως το δωδέκατο αιώνα η λατινική είταν επίσημη γλώσσα του κράτους, του σχολιού κτλ. Όμως σωστό ψυχικό συντροφιασμό μ' αφτό το ιδίωμα, που ολοένα μαραίνονταν αιώνες πριν, δεν είχε πια ο λαός, μήτε καν του έθνους οι πιο προκομένοι. Όταν όμως ο Δάντες {14} κι' οι άλλοι άνοιξαν τη μπασιά του λόγου στη φυσικά γλώσσα, τότες χάρηκε καινούργια άνοιξη η φιλολογία κι' όλη η διανοητικά ζωή του έθνους. Στη Ρουσία πάλι κουτσοβάδιζε ο κόσμος όπως όπως ως στα μέσα του δέκατου όγδοου αιώνα με την παλιά βουργάρικη (τη σλαβική της εκκλησίας που λεν) ως γλώσσα γραφτή. Μα άντρες σαν το Λεμονόσοφ και τον Καραμσίνο βάλανε τη μητρικιά τους στο θρόνο της, κι' ετοίμασαν έτσι το πλούσιο άνθισμα που λάμπρυνε τη ρούσικη φιλολογία στο δέκατο έννατο αιώνα.

Ευπάζει τώρα, όταν το πρωτακός, πώς λαός Εβρωπαϊκός ανεξάρτητος – που φιλοδοξεί ναν τότε λογαριάζουν, όπως λογαριάζεται και μόνος του, με τους πολιτισμένους λαούς του μέρους μας της γης, και που η γραφτή του γλώσσα, παν τώρα χίλια πεντακόσα χρόνια περασμένα, χώρισε με τη φυσικά γλώσσα του λαού, τόσο που το μεταξύ τους άνοιγμα από καιρό παραπέρασε πια κάθε υποφερτό πλάτος – πώς αφτός ο λαός με πλειοψηφία πελώρια όχι μοναχά δε δείχνει καμιά όρεξη να ξαναταιριάσει καλόρυθμα τη γραφτή του γλώσσα με τη λαϊκιά λαλιά, παρά και μερικούς του προικισμένους άντρες, που είκοσι τώρα χρόνια αγωνίζονται να βολέψουν την αναμελιά αιώνων, τους αμπώχνει συστηματικά κι' αγανακτισμένα. Με τούτο ερχόμαστε στον αγώνα της γραφτής των σημερινών Ελλήνων, ή το Γ λ ω σ σ ι κ ό Ζ ή τ η μ α, όπως το λεν οι ίδιοι, λογοτριβή που βαστάει το έθνος σε χρονικό αναβρασμό, απaráλλαχτα όπως το Μακεδονικό ζήτημα, το Κρητικό, το οικονομικό. Δεν πάει πολός καιρός, μια μετάφραση της Γραφής σε λαϊκιά λαλιά κατάντησε, όπως είναι γνωστό, μέσα στις Αθήνας τους δρόμους σε στάση με θυσία αρκετών ψυχών.

Ολόκληρη φιλολογία έχει συγκεντρώσει γύρω του το ζήτημα, πράμα όχι παράξενο με τη γραφαγάπη των Ελλήνων κι' αντίκρυ με τη ζωηρή περιέργεια του δυτικού κόσμου. Τη συζήτηση, αν και δεν την άνοιξε, την ξανακίνησε ο λόγιος Ψυχάρης, κάτοικος του Παρισιού, που σε σειρά δημοσιέματα προσπάθησε ν' αποδείξει όχι μονάχα θεωρητικά την ανάγκη αλλαγής, παρά και πραχτικά με γλωσσικά δείγματα τη λογογραφικά αρκετοσύνη της λαλιάς των απλοϊκών ανθρώπων. Ο καλύτερα αρματωμένος αντίπαλός του,{15} κεφαλή των συντηρητικών,{16} της μερίδας δηλαδή που ως τώρα χαίρεται την προσοχή του έθνους - αν και κάθε άλλο παρά υπερβολικός {17} - είναι ο Γ. Ν.

Χατζιδάκης, πανεπιστημιακός καθηγητής, ο καλύτερος γνώστης της ιστορίας της Νεοελληνικής και ο θεμελιωτής του καθαφτό επιστημονικού ζετασμού της. Ο λόγιος αφτός πολεμά χρόνια τώρα ξανά και ξανά να ζαστερώσει πως γυρισμός σήμερα είναι ακατόρθωτος. Το *ceterum censeo* του είναι τούτο· δεν είναι μήτε κάνε στο χέρι μας πια ναν το στρίψουμε το ποτάμι πίσω. Από τους Γερμανούς λόγιους ο Κ. Κρούμπαχος του Μονάχου, ο εξοχώτερος μεταξύ μας γνώστης της ιστορίας του Ελληνικού μεσαιωνικού και σημερινού πολιτισμού και λόγου, αφιέρωσε στο πρόβλημα ένα του βιβλίο τυπωμένο στα 1903. (Το Πρόβλημα της Νεοελληνικής Γραφής. Μόναχο 1903. Σελ. 226. Από παντού φωτίζοντας {18} το ζήτημα συμπεραίνει με τη γνώμη που και πριν είχε φανερώσει, τόσο αφτός καθώς κι' άλλοι ξένοι νεοελληνιστάδες, πως δηλαδή της επίσημης γραφής των Ελλήνων της λείπουν τα κυριώτερα βιολογικά συστατικά γλώσσας λογογραφικιάς, συναγρικητικιάς, λαομορφωτικιάς, και πως, αν η Ρωμισούνη θέλει να μην παραγκωνιστεί κι' απελπιστικά να προσπεραστεί στην προκοπή του σημερινού πολιτισμού, η γλωσσικιά αλλαγή είναι ανάγκη απαραίτητη. Με ολόθερμη συμπόνια προς την τύχη του Ελληνισμού τονίζει την πεποίθησή του, και βαθιά τα πρόλογά του τα χαράζει στον Ελλήνων την καρδιά. «Βέβαια το ξέρω» λέει σελ. 155 «πως δρόλοπα θυμού λύνω με τα λόγια μου και πως θα κηρυχτώ τώρα θανασιμώτατος οχτρός του Ελληνισμού {19} ή βλάκας απελπιστικός. Ως τόσο» ξακολουθά «θα φτάσει, δε γίνεται, μέρα όταν οι Έλληνες θα δουν και θα μολογήσουν πως οι ίδιοι στάθηκαν οι χειρότεροί τους οχτροί και παράφρονες τυφλωμένοι.» Εναντίον αφτής της συγραφής ξαναπήρε ο Χατζιδάκης τ' άρματα πολλές φορές ως τώρα, μάλιστα σ' ένα του έργο από 557 σελίδες γραμένο ελληνικά (Απάντησις εις τα του Κρουμβάχερ. Αθήναι 1905, και σ' άλλο του σύγραμμα που βγήκε τώρα ύστερα (Die Sprachfrage in Griecheland. Athen 1905. 144 S.). Κι' εδώ ξεπροβοδά τους μεταρρυθμιστάδες μ' ένα του Non possumus. Ως τόσο, το στερνό τούτο έργο, όπως βλέπουμε από την Εισαγωγή, γράφτηκε για το «Γερμανικό κοινό,» και με χαρά μας σημειώνουμε πως, ενώ μόλις στα 1903 ο Χατζιδάκης πικρότατα παραπονέθηκε γιατί ν' ανακατέβουνται οι ξένοι, τώρα θέλει να ιδεαστούνε στη Γερμανία και σε πλατύτερους κύκλους πού το σωστό και πού το μη σωστό της φιλονεικιάς. {20}

Οι δυτικοί φιλόλογοι οι ειδικοί του νεοελληνικού κλάδου δήλωσαν ήδη την κρίση τους, οι περισσότεροι μάλιστα απανωτά, μα στην Ελλάδα σα να φοβάνται πως των φιλολόγων αφτών είναι πάρα πολύ σκλαβωμένος ο ψήφος. Τώρα που η δικογραφία συμπληρώθηκε αρκετώτατα, η επιθυμία, φαίνεται, είναι, ας μιλήσουν κι' οι άλλοι γλωσσολόγοι όσοι ακολούθησαν προσεχτικά το δρόμο του γραφικού πολέμου. Δεν έχω καμιά δυσκολία, εγώ τουλάχιστο, να συμμορφωθώ, φυσικά όμως δε μπορώ εδώ να μπω πολύ κατά βάθος σε γραμματικά καθέκαστα.

Ας δούμε πρώτα πώς έφτασαν οι Έλληνες ως στη σημερινή τους γλωσσικιά κατάσταση.

Ο Ελληνικός μεσαιώνας κατεβαίνει ως στα 1821, ως στο σηκωμό του έθνους εναντίον των Τούρκων. Μόλις θεμελίωσε το έθνος δικό του κράτος, πρώτη φροντίδα είταν πώς να δανειστεί τον Εβρωπαϊκό πολιτισμό. Όμως το μάτι του γένους, ενώ πολεμούσε, δεν κοίταζε μοναχά προς τη συνέχρονη δύση, παρά και προς την αρχαία Ελλάδα και το μεγαλείο της. Μα απ' όλα του πολιτισμού τα δώρα που χαιρούνταν ήδη το έθνος τίποτα δεν του θύμιζε τόσο άμεσα τα μυριόδοξα περασμένα όσο η γραφή του γλώσσα · εκεί δεν έβλεπε έτσι μοναχά τα ίδια πάντα ψηφιά των αρχαίων, παρά και τις ίδιες λέξεις και τους ίδιους τύπους. Από τους παλιούς καιρούς δεν είχε ποτές νεκρωθεί, δηλαδή δεν είχε θαφτεί αδιάβαστη και ξεχαστεί στα ράφια. Στους ατέλιωτους εκείνους καιρούς της υλικιάς και διανοητικιάς φτώχιας και του εθνικού κοματιασμού κατόρθωσε να βασταχτεί ως γλώσσα τουλάχιστο του κλήρου.{21} Λίγο πριν την επανάσταση, όταν είχε πια μπει η γλώσσα κάπως βαθύτερα στην πραχτικιά ζωή του έθνους, κανονίστηκε η γραμματικιά της στο γενικό πολύ καλοστόχαστα με την ενέργεια του σοφού και γνωστικού Κοραή (1748 – 1833) και με των οπαδών του.

Σε μερικιά έγινε κάποιος ζυγωμός προς τη λαϊκιά λαλιά.{22} Κλαδέψανε δηλαδή τότες μερικούς κλασσικούς σχηματισμούς ξένους πια του λαού, καθώς τον απαρέμφατο και το μονολεχτικό μέλλοντα, και παραδέχτηκαν τύπους της εποχής. Αλλαγή όμως ριζικιά δε στάθηκε ο κανονισμός αφτός. Καθώς το έθνος έμπαινε στον εβρωπαϊκό πολιτισμό, έπρεπε η γλώσσα του – έτσι θαρρούσε ο κόσμος – όχι μοναχά να συμπληρωθεί ανάλογα και να πλουτιστεί, παρά και να καθαριστεί. Αφτό έγινε λουσόν με τη βοήθεια της αρχαίας. Πήραν τότες όχι μοναχά κλασσικές λέξεις και τύπους για ν' αντικρύσουν όπια τυχόν καινούργια ανάγκη πρόβαλλε, παρά με τον ίδιο τρόπο αντικατάστησαν και λέξεις ιταλικής ή τούρκικης πηγής ανακατεμένες από πριν · μάλιστα στον κλασσικό ζήλο θυσιάστηκαν κιόλας γνήσιες λέξεις εθνικές που είχε παραλάβει η γραφή από τις ντοπολαλιές και που σμίγανε μαζί τους τα παρόντα. Αφού η τεχνητή αφτή γλώσσα μπάστηκε ως επίσημη των υπαλλήλων, του στρατού κτλ., προχωρούσαν ολοένα έτσι τα πράματα ως στα 1880, όταν εδώθες προβάλανε ριζοσπάστες, μα σύγκαιρα κι' εκείθες βγήκε φωνή από το στόμα των αντιπάλων τους των πιο τουλάχιστο στοχαστικών, «Μη πια πιο πίσω προς την αρχαία!» {23}

Τώρα, έφκολο είναι να λες πως, άμα τέλιωσε η Επανάσταση, όταν πες τα πάντα μέσα στο νιο το Κράτος και στην Κοινωνία είτανε να ξαναχτιστούν, πως παρουσιάστηκε αμέσως τότες κατάλληλη στιγμή προς σκόπιμο ξαναταιριασμό λαϊκιάς και γραφτής γλώσσας. Ως τότες ολόκληρους αιώνες, εξόν τον κλήρο, μόλις έβρισκες μια περιορισμένη χουφτίτσα διαβασμένους που αληθινά ήξεραν {24} τη γραφή και την όριζαν. Αντιπρόσωπος τίποτα λογοτεχνιάς της προκοπής ή λαοπαιδείας θρεμένης από τέτια λογοτεχνιά το γλωσσικό αφτό είδος δεν είταν · και αφού μήτε σήμαινε ως καθημερινή λαλιά των γραμματισμένων, μπορούσε τότες η Κυρά Καθαρέβουσα – έτσι τη λεν τη γραφή τους οι Έλληνες – με θάρρος να ξερριζωθεί. Το έθνος κάτεχε πολύτιμη δημοτικιά ποίηση, τραγούδια που και στη Δύση τα πρόσεξαν^ να,

κι' ο ίδιος ο Γαίτες τους έδειξε ζωνρή συμπάθεια μεταφράζοντας κάμποσά τους γερμανικά. Η γλώσσα τους είταν κι' είναι κάπως μεσιανή, {25} είδος που έφκολα μορφώνεται με το ταξίδι των τραγουδιών από τόπο σε τόπο. Εδώ λοιπόν βρισκότανε πρόχειρο φυσικό θέμελο Νεοελληνικής γραφής, αφού δα μάλιστα προς λεξικό πλουτισμό και μέρος προς συνταχτικό φιλοδούλεμά της μπορούσανε να χρησιμεφτούν αρκετά στοιχεία της παλιάς γραφής. {26} Το να μην έγινε τότες τέτιο ξανάχτισμα δεν είναι παρά φυσικό. {27} Ο κόσμος μέσα κι' όξω βούηζε αρχαία Ελλάδα. Καρτερούσε από τους Έλληνες και το καινούργιο τους βασιλείο έναν οργανισμό όπως γρικήσανε οι προγόνοι τους αμέσως μόλις τέλιωσαν οι Περσικοί πόλεμοι. Όχι η δημοτική όμως, παρά η πατροπαράδοτη γραφή {28} τους φάνηκε τότες των Ελλήνων πιο άμεσα πώς έδενε τα τωρινά με τα ξακουστά περασμένα, η γραφή εκείνη που είτανε δα κιάλας διάλεχος της Καινής Διαθήκης. {29} Πώς ν' απαιτούσες τότες θυσία τέτιου κληρονομικού θησαβρού; Έπειτα μην ξεχνούμε και τούτο. Ως προς τη γλωσσικά ιστορία, μάλιστα με τι τρόπο στέκουνε μεταξύ τους λαϊκιά και γραφή γλώσσα, βασιλεβαν τότες και στους πολιτισμένους ακόμα λαούς ιδέες σύθολες και μπερδεμένες. {30} Ζητάς πάρα πολλά, αν απαιτείς πως έπρεπε από τότες οι Έλληνες να ωφεληθούν τα μαθήματα τα πορίσιμα από των άλλων λαών τη γλωσσικά και λογοτεχνικά ιστορία.

Μήτε πρέπει να παρακαταδικάζονται οι Έλληνες για το τόσο μελετημένο κι' υπερβολικό σπρώξιμο της καθαρέβουσας προς την αρχαία που χαρακτηρίζει αφτής της γλωσσικής μορφής τον ξετυλιγμό κατά τον πριν αιώνα. {31} Τέτιες αρχαιοπετρίες δεν έλειψαν ούτε από τους πολιτισμένους λαούς της Εβρώπης ούτε καν από μας τους Γερμανούς, αν και, εννοείται, πουθενά δεν παρατεντώθηκαν ως σε τέτιο μάκρος και τόσο συστηματικά.

Α θες όμως σωστά να καταλάβεις τη σημερινή θέση, πρέπει τώρα να λογαριάσεις ακόμα και τούτο. Οι ρωμέικες ντοπιολαλιές φύλαξαν καθόλου το υλικό τους όπως το είχαν αιώνες πριν · ως τόσο με τον ξαπλωμό της παιδείας από τον καιρό των Τούρκων λέξεις κάθε λογής χώθηκαν μέσα τους από την επίσημη γραφή. Μα και πάλι με όσα της ιστορίας της Καθαρέβουσας είπαμε, το χάσμα το μεταξύ της και των ντοπιολαλιών στο γενικό κατάντησε φυσικά ακόμα πλατύτερο. {32} Η γραφή, όπως βασιλέβει στα γραφεία, στον τύπο, στην επιστήμη κτλ., δεν είναι — όπως δεν είναι κανενός λαού — κάτι ολότελα ομιόμορφο, παρά ως σε μια γραμμή αλλάζει κατά το γραφιά και το αντικείμενο. Τώρα, ως προς την καθημερινή λαλιά των γραμματισμένων μέσα στις χώρες, στην αρχή παραξενέβει που άλλοι βεβαιώνουν πως μιάζει πολύ της γραφής — αφού και πήγασε από τη γραφή, όπως προσθέτουν — και που άλλοι αντίθετα τονίζουν πως κανείς ποτές του δε μιλεί όπως γράφει, πως σωρός συστατικά της γραφής — μερικοί τύποι κι' άπειρες λέξεις — δεν υπάρχουν παρά στο χαρτί και στα ρητορικά δίχως να περνούν άλλη φορά και τα πιο σοφά τα χείλια, πως η συνηθισμένη των γραμματισμένων γλώσσα βρίσκεται σημαντικά ακόμα εντός του κύκλου της απλοϊκιάς λαλιάς κτλ. Το σωστότερο κι' αληθινό είναι φυσικά τούτο, πως η κοινή αφτή γλώσσα παντού ανεβοκατεβαίνει ποικιλώτατα, το συμμορφωτικό της όμως πάντα μένοντας

τέτιο ώστε οι χώρες παντού στην Ελλάδα και στην Τουρκία να συναγρικιούνται δίχως καμιά δυσκολία. {33} Το πως ο τύπος αφτός, όπως μας λεν, πήγασε από τη γραφή παράδοση είναι, το λίγο λίγο, φαντασία. Γιατί στους καιρούς όταν ο τύπος αφτός βλάστησε και ξάπλωσε, κάθε Ρωμιός, όπως και σήμερα, μάθαινε πρώτα να μιλά όχι στο σκολιό, παρά στο γονικό του σπίτι. Τώρα, α φανταστείς μια μεσιανή φτιασμένη με το μέσο κάθε χωραϊτικής λαλιάς, είναι φανερό πως αφτή στο δέκατο έννατο αιώνα ως σήμερα πάντα αλάργεβε από τη δημοτική προς τη γραμμή της επίσημης γραφτής (Δες Χατζηδάκη σελ. 15 «Ότα διο λέξεις, διο σύνταξες, διο γραμματικούς τύπους κτλ. στα καλύτερα σπίτια και στην αρχοντικώτερη «κοινωνία τους μεταχειριζόμαστε το ίδιο, τότες προτιμάμε είτε λαλώντας είτε γράφοντας εκείνον που μας συνεδένει με την εκκλησιά μας και τα περασμένα μας». {34} Σελ. 35 «Μπορώ ένα σωρό λέξεις να αναφέρω που, αν και πασιγνωστες άλλοτες της λαλιάς, τώρα ξαφανίστηκαν ολότελα, και στον τόπο τους άλλες παρμένες από την καθαρέβουσα κατάντησαν παντού κοινό νόμισμα · {35} και σημείωσε, δεν εννοώ λέξεις υπαλληλικές, επιστημονικές κτλ., παρά λέξεις ολότελα της καθημερινής ζωής». Και σελ. 47 «Πλήθος λέξεις και μερικοί τύποι από τη γραφή παράδοση μπήκανε στην καθημερινή λαλιά και χωνέφτηκαν · όμως ανάποδα, αν εξαιρέσεις τη σύνταξη την πιο απλή, λιγώτερα στοιχεία από τη στοματικά παράδοση παράλαβε ως τώρα η γραφή.» Κι' είναι ξάστερο ακόμα πως έτσι έπρεπε να γίνει. Πρώτα, είναι τούτο φυσικιά κατάντια του καλοκαρδιστικού ξαπλωμού που πήρε στην Ελλάδα η παιδεία. {36} Έπειτα, έχουμε ακόμα την καλή μας ξυπασιά. Του Έλληνα του φαίνεται η επίσημη γλώσσα όχι μονάχα «σεβαστή, και σα να πούμε, έκλαμπρη» {37} (Χατζιδ. σ. 22, αίστημα που μάλιστα το προξενεί η εκκλησιαστικιά παράδοση, {38} παρά συγκριτικά με τις ντοπιολαλιές του φαίνεται και σαν αρχοντικιά και ως μόνη άξια ανθρώπου μορφωμένου. {39} Κόπους και κόπους στοιχίζει το ναν τη μάθει κανείς σωστά, και λοιπόν δε θέλει τέτιο θησαβρό μοναχά με το κοντύλι να σου τότε βγάξει στο φως. Έτσι ο μορφωμένος Έλληνας τη λαϊκιά λαλιά τη λογαριάζει πρόστυχη, χοντρή, χυδαία.

Οι κάθε λογής ζημιές που έπαθε ως τώρα ο Ελληνικός πολιτισμός με το σημερινό γλωσσικό του σύστημα, και που θα πάθει ακόμα α γλήγορα δε βρεθεί γιατριά, είναι κατά βάθος ζηγημένες μέσα στου Κρούμπαχου το βιβλίο. Εδώ κι' εκεί ίσως ο Κρούμπαχος τα πάρα βλέπει σκοτεινά, {40} κι' από ζήλο προς την ιδέα κάπου καταδικάζει πάρα πολύ βαριά τους Έλληνες · μα ως προς την ουσία έχει δίκιο. Χεροπιαστό άξαφνα είναι το πως, επειδή είναι τόσο δύσκολος ο ξεσκολιασμός της γραφτής, μάλιστα με τέτια δύσκολη ορθογραφία (όπιος μαθαίνει διάβασμα και γράψιμο πρέπει ένα σωρό πράματα να φορτώσει το νου του που μοναχά στη γραφή υπάρχουν και που σήμερα της λαλιάς της είναι περιττά, καθώς την ψιλή και δασεία, τους τρεις τόνους, τις χρονικές των φωνηέντων διαφορές, τους διφτόγγους, τα διπλά σύφωνα κτλ. Πουθενά δε συγκινάει τόσο των Ελλήνων η λατρεία προς το έργο των προγόνων τους όσο σ' αφτή την αφτάπαρνη επιμονή σε γραφικές συνήθιες που εδώ και 1500 χρόνια κατάντησαν άσκοπες), χεροπιαστό είναι, λέω, πως έτσι άλλοι σπουδαίοι διδαχτικοί κλάδοι περιορίζονται σημαντικά,

και πως η καθαρέβουσα φταίει — αν και ίσως όχι μόνη — που η Ελληνική λογοτεχνία δεν έχει ως τώρα μήτε ένα να δείξει καλλιτεχνικά ξετελιωμένο έργο. {41}

Οι Συντηρητικοί στην Ελλάδα το πιο συχνά δεν παραδέχονται παραλληλισμούς με τα γλωσσικά περιστατικά άλλων πολιτισμένων λαών, κι' ως προς μερικά καθέκαστα έχουν αληθινά δίκιο. Ως τόσο, οι ίδιοι δε δυσκολέβονται να παραπέμψουν σε παραδείγματα καθώς της Ελβετίας και της χαμηλής Γερμανίας, για να δείξουν πως χωρίς βλάβη πολιτισμού και κοινού καλού κάπια πλατύτερη διαφορά δημοτικής και γραφτής μπορεί να σταθεί. Όμως κι' αφτός ο παραλληλισμός κάλια ας μένει στην άκρη. Σ' αφτούς τους τόπους — της Γερμανίας έχω στο νου μου κυρίως το Μεκλεμπούργο — κανείς μορφωμένος δεν κοιτάζει καταφρονητικά κι' ακατάδεχτα τη δημοτική του · στην Ελβετία μάλιστα όχι μοναχά στα σαλόνια, παρά και σε πολιτικά σωματεία μιλούν αλλεμανικά. {42} Ναι, δε λέω, μολονότι κι' εκεί με τη διγλωσσία δυσκολέβονται των παιδιών τα γράμματα, μολονότι τη δημοτική τους οι μορφωμένοι την αγαπούν, όμως κανείς δε φαντάζεται ν' ανεβάσει σε γραφή τη γλώσσα των απλοϊκών ανθρώπων και να καταργήσει την ανωγερμανική. Γιατί; Γιατί αφτός ο τύπος πέρα πολύ από της Ελβετίας και του Μεκλεμπούργου τα σύνορα χαιρέται αφιλονείκητο κύρος, κι' είναι αντιπρόσωπος και μεσολαβητής ποικίλης και πολύτιμης διανοητικής αγωγής που σύνολες τις φυλές όσες τον παραδέχτηκαν ως γραφή τις ωφελεί αδιάκοπα με τον ίδιο τρόπο. Ανίσως δεν είταν έτσι, αν η σημερινή ανωγερμανική είταν περιορισμένη εντός του Ελβετικού ας πούμε νομού και μόλις τώρα πρόβαλλε ως γλώσσα λογοτεχνικά, τότες ο κόσμος θαν τους παρακινούσε δυνατά ναν την ξαπολύσουν και να γράφουν αλλεμανικά, και δεν έχει λόγο τη συμβουλή θαν την άκουγαν. Ελληνική όμως γραφή δεν είναι ανάλογα επίσημη και γειτονικών πολιτισμένων κρατών · μάλιστα, πριν κηρυχτεί απαραίτητη, πρέπει δα πρώτα να δείξει ίσως περγαμηνά ως γλώσσα σημερινού πολιτισμού!

Μήτε μπορείς πάλι να ισχυριστείς — όχι βέβαια — πως η καθαρέβουσα ως τώρα ζημίωσε και τίποτα άλλο. Τέτιος ισχυρισμός θα είταν το ίδιο ανόητος όσο αν έλεγες πως η λατινική στο μεσαιώνα, ότα στους ρωμανικούς τόπους κρατούσε πίσω τις φυσικές γλώσσες των λαών, δεν προξένησε παρά βλάβη. {43} Η καθαρέβουσα μετάφερε ως τώρα από τη δύση στην Ελλάδα πολλά και σημαντικά μορφωτικά δώρα, και μοναχός ισχυρισμός μας είναι αφτός, πως μερικές βαθιές πληγές και φάγουσες στην Ελλάδα δε γιατρέβονται όσο βασιλέβει τέτιας λογής διγλωσσία. Σήμερα λοιπόν ένα υπάρχει ζήτημα, τούτο · είναι καθόλου πραχτικό ακόμα να ξαναμπούν οι Έλληνες τώρα στα σωστά νερά ύστερα από πες ενός αιώνα στραβόδρομο ταξίδι; αν είναι πραχτικό, πώς πρέπει να βαλθούνε;

Με τούτο έρχουμαι στο πιο αδύνατο μέρος της τελεφταίας συγραφής του Χατζιδάκη. Θέλει ναι να φραχτεί ο πιο πέρα αρχαϊσμός της γραφτής, {44} μα έπειτα πιστέβει πως πρέπει ν' αφεθούν τα πράματα κι' ας παν όπως πάνε,

αφού των Ελλήνων τους αρέσει η σημερινή τους γραφή και με πλώρια πλειοψηφία καταδίκασαν τους «Προδεφτικούς». {45} Νομίζει λοιπόν και πως το ζήτημα αληθινά λύθηκε τώρα και πια δε μένει σήμερα παρά να καταλάβουμε πια τα περιστατικά και πώς γεννήθηκε ο τωρινός τύπος της γραφής. {46} Φοβούμαι, ο εξαιρετος λόγιος δεν καλοξάνοιζε μια σημαντικιά διαφορά γραφής γλώσσας και δημοτικής. Τη δημοτική ο κόσμος την αφήνει μοναχή της, και δε γίνεται αλλιώς. Αντίθετα, η γραφή με κάθε τρόπο χρειάζεται φροντίδα. Είναι μηχανισμός προς όφελος του συνόλου των πολιτών. Έχει κι' ο λαός ο κάτω δικαίωμα ώστε ναν του γίνονται εφκολοζύγωτα του μηχανισμού τα καλά, εντός τουλάχιστο του κατορθωτού. Αν το τωρινό λοιπόν γλωσσικό σύστημα στην Ελλάδα είναι σακάτικο, όπως κι' ο Χατζιδάκης παραδέχεται – τουλάχιστο πλάγια – τότες πρέπει ο κόσμος πάντα και παντοτινά να πολεμάει πώς το σύστημα να ματασιαστεί. Τι κι' αν «η πλειοψηφία των Ελλήνων» σήμερα – δηλαδή η πλειοψηφία των κατόχων, της γραφής, που είναι του συνόλου λαού μειοψηφία – δε διακρίνει πως το έθνος βρίσκεται σε δρόμο στραβό; Αφτό δεν αποφασίζει το παραμικρό. Ριζικός ξαναμορφωμός ανάγκη να κνηγηθεί ξανά και ξανά, και λόγος καθώς «Πολύ αργά!» δεν πρέπει να ξεστομίζεται. Το πώς ο Ψυχάρης ως τόσο κι' οι συντρόφοι του καταπάστηκαν πρώτοι τέτιο ξαναμορφωμό κι' άνοιξαν καινούργια ιδέα, αφτό είναι και θα μείνει αξέγραφτη δούλεψη τους, όσο στρεβλή κι' αν προτείνουνε γιατριά.

Στην Ελλάδα, το ξέρω, μερικοί πιστέβουν πως η καθαρέβουσα θα ρουφήξει με τον καιρό κάθε ντοπολαλιά κι' έτσι τότες μοναχή της θα μορφωθεί η χρειαστή μονογλωσσιά. Πως αφτού μπορεί ίσως το πράμα να τελιώσει αν ο κόσμος δουλέβει μελετημένα προς τέτιο σκοπό, φυσικά κανείς δεν αντιλέει. Μήτε ως επιχείρημα θ' αντιτάξω το πως, αν αφτό αληθέψει, ο κόσμος θα δει φαινόμενο άγνωστο ως τώρα της ιστορίας κάθε άλλου λαού. Όμως ξάστερα πρέπει να νοηθεί τούτο, πως για το φτάσιμο στο σκοπό με τέτιο στρατί πρέπει να λογαριάσεις δουλιά αιώνων τουλάχιστο, {47} εξόν αν από σήμερα κατόρθωνες να σφαλίσεις τους χωρικούς μέσα στις χώρες ώστε ναν τους καθαρογλωσσίσεις όσο χρειάζεται.

Ο Χατζιδάκης κι' ο Κρούμπαχος είναι ένα – κι' είμαι κι' εγώ της ίδιας γνώμης – ως προς τούτο, πως η θεωρία των ριζοσπαστώνε από τους Προδεφτικούς (καθώς του Ψυχάρη, του Πάλλη, και λοιπών) που άρον άρον ξεγράφουν την καθαρέβουσα ως γραφή και στον τόπο της θρονιάζουν άλλη, αγνή δημοτική, είναι λάθος. Οι ριζοσπάστες αφτοί το παραξηλώνουν. Τα πράματα σήμερα προχώρησαν τόσο, που ο ξαναμορφωτής δε μπορεί καλά καλά να πλάσει πια από υλικό αδούλεφτο, γιατί η γραφή στην Ελλάδα τον περασμένο αιώνα ξάπλωσε σημαντικά και μ' ένα φετφά δεν τη σβύνεις έτσι όπως αγαπάς. Χρειάζεται λοιπόν κάποιος συβιβασμός, όμως συβιβασμός όπου βέβαια η αφεντιά της – η Καθαρέβουσα – πρέπει από το θρόνο της πολλά σκαλοπάτια να κατεβεί. Ως προς το φτογγολογικό, το τυπικό, και τα κυριώτερα ακόμα του συνταχτικού, πρέπει ο κόσμος ν' ακολουθήσει τη ζωντανή δημοτική, ώστε της γραφής, όσο γίνεται, ναν της ζωντανέψει

ξαναρχής ο οργανισμός. Στο γιόμισμα όμως των καθέκαστα, μάλιστα ως προς το λεξικολογικό θησαυρό, δεν πρέπει η διανοητικά δουλιά που ξοδιάστηκε κι' αποθηκέφτηκε στην καθαρέβουσα να μείνει άχρηστη· μοναχά κάθε περιπτώς αρχαϊσμός πρέπει, κοντά στη γνώση, ολότελα να παραμεριστεί. {48} Τα ίδια απάνου κάτου προτείνει κι' ο Κρούμπαχος (σελ. 130 κι' εξής).

Αντάμα τους όμως πρέπει να βαδίσει και θεωρητικά διδαχή — πρώτα πρώτα του δασκαλικού κλάδου του ίδιου — γενικά ως προς την ουσία και τη ζωή των γλωσσών και ειδικά ως προς την οικονομία των γραφτών ιδιωμάτων, ώστε το ζήτημα στην Ελλάδα να παρατηρηθεί κάπως πιο αντικειμενικά και να νοηθεί η ανάγκη ριζικού ξαναμορφωμού.

Μα πιος όμως μπορεί να κυβερνήσει ιδέες κι' αισθήματα λαών, όταν κρίνονται ζητήματα τόσο απαλά και δυσκολομέτρητα με διαβήτη; Ίσως — δε λέω — γλήγορα φέρουν αλλαγή στην Ελλάδα οι άντρες οι γνωστικοί, οι μόλις μια χουφτίτσα τώρα, μάλιστα αν κανένα γλωσσοδύναμο κοντόλι, κανείς θεοπροϊκιστος λογοτέχνης φανεί σύντροφός τους· ίσως όμως πάλι στέρξει καιρό ακόμα ο κόσμος της Κυρά Καθαρέβουσας το ζυγό. Τούτο δυστυχώς φαίνεται και πιο πιθανό, ότα θωρείς πόσο ξέγνιαστα καθαρεβουσίζει των γραμματισμένων το πλήθος. Ας ελπίζουμε λοιπόν, τι άλλο;

Σποριάς 1906. ι} Στην Ελλάδα το να βγει η κοινή από ντοπιολαλιές νομίζεται μεγάλο ψεγάδι και ντροπή. Πολύ συχνά μας το χτυπούν.

2} Στην Ελλάδα η κοινή δε γράφεται διόλου εξόν από τους δημοτικιστάδες. Η συνηθισμένη γραφή δεν είναι η κοινή, παρά το περισσότερο σωρός νεολογισμοί βγαλμένοι από κλασσικά Λεξικά και Γραμματικές.

3} Το κείμενο Schriftsprache. Μου φαίνεται παραδρομή αντίς Gemeinsprache.

4} Αφτό δεν το παραδέχονται στην Ελλάδα. Οι αλλαγές από τη κλασσικά που παρουσιάζει η σημερινή γλώσσα νομίζονται αποτέλεσμα σκλαβιάς. Μήτε όσοι ξέρουν το σωστό φωτίζουν πάντα τους άπειρους. Κάπου είδα και σ' ένα άρθρο του Χατζιδάκεως πως τη σημερινή γλώσσα τη χρωστούμε στις εθνικές μας συφορές.

5} Στην Ελλάδα γίνεται ανάποδα. Την απόσταση της γραφής από τη ζωντανή γλώσσα οι γραμματισμένοι καταγίνονται ναν τη φαρδήνουν. Όσους πολεμούν αφτή την ανοησία τους ονομάζουνε με διάφορα επίθετα, όλα διαλεχτά, δηλαδή μουρλούς, οξωφρενικούς, προδότες, χυδαίους, αγράμματους, πλερωμένους κτλ. Μια Κυρά τώρα ύστερα τους είπε και απορηγμένους των σκολιών.

6} Στην Ελλάδα προτιμούν το ανάποδο, να ρήχνει δηλαδή η λαϊκιά λαλιά από τον πλούτο της, να πεταχτεί μάλιστα, αν είναι δυνατό, ολόκληρη στο κάρο και ν' αντικατασταθεί με την αρχαία. Έτσι λεν πώς καλύτερα να μη λέμε ψ ω μ ι παρά ά ρ τ ο ς κτλ.

Γραφή και Δημοτική και το Γλωσσικό Ζήτημα στην Ελλάδα

7) Τα ακούτε, κυρά και κύριοι; Η διγλωσσία, λέει ο καθηγητής Brugman, προβάλλει όταν ξ ε π έ φ τ ο υ ν τα έθνη. Μια φορά, θυμούμαι, ο Βικέλας με ρώτησε «Και γιατί τάχα να μην έχουμε διγλωσσία;» κι' από τότες ο πατριωτισμός του καταγίνεται ναν την παντοτινέψει. Κρίμας στον άνθρωπο! Εδώ καιρός, επειδής έτυχε λόγος, να παραπέμψω το Βικέλα στα λόγια του Χαντζιδάκεως σελ. 448. Βεβαιώνει δηλαδή πως του είπε ο Βικέλας «Παρατηρώ ότι όσοι εν τη αλλοδαπή Έλληνες καταφέρονται κατά της γλώσσης «ημών, έχουσι κατά το μάλλον και (γρ. ή) ήττον απομακρυνθή από των «ημετέρων ηθών και εθίμων, από των ημετέρων ακολουθιών εν τη εκκλησία, «από της ημετέρας καθόλου μάνδρας.» Αφτό δεν το πιστέβω· αδύνατο να κατάντησε ως αφτού ο Βικέλας. Ως τόσο σωπαίνει Όπως σωπαίνει κι' ο Λάμπρος, αν και ξέρει πώς ο Χαντζιδακίς έγραψε σελ. 842 «Το ότι ο κ. Λάμπρος διαλαμβάνων ποτέ περί των γυναικών παρ' Ομήρω απήγγειλεν ως περιεργον και χάριν γέλωτος ίσως ολίγους στίχους κατά την... εκχυδαίσιν των Ομ. επών υπό του κ. Πάλλη, τούτο ουδέν θαύμα. Ηθέλησε πιθανώς να ψυχαγωγήση το ακροατήριον.» Θε μου, τι δειλία!

8) Και τι άλλο έγινε στους Βυζαντινούς καιρούς; τι άλλο γίνεται στην Ελλάδα ακόμα σήμερα;

9) Αφτό εφαρμόζεται λέξη λέξη στην Ελλάδα.

10) Αφτά λέμε κι' εμείς οι μουρλοί, εξωφρενικοί, προδότες, χυδαίοι, αγράμματοι, πλερωμένοι κτλ. (και απορηγμένοι των σκολιών, όπως μας είπε τώρα ύστερα μια αρχόντισσα που ξεσκόλιασε όλα τα σκολιά και τα πανεπιστήμια.)

11) Κι' αφτά τα φωνάζουμε εμείς οι προδότες.

12) Αφτό προσπαθούμε οι πλερωμένοι.

13) Αφτό έγραψε ολόκληρη φυλλάδα από 400 σελίδες ναν το αποδείξει ένας μουρλός και απορηγμένος της αρχόντισσας που λέγεται Φωτιάδης (τίποτα περισσότερο).

14) Το ιταλικό παράδειγμα είναι κλασσικό και χεροπιαστό. Μα ο Χαντζιδακίς (ή ο Σκιάς) λέει «ας αφίσουμε τα ξένα παραδείγματα, δεν υπάρχει αναλογία.» Ως τόσο καπότες παραπέμπει σε ξένα παραδείγματα αν τα θαρρεί βοηθητικά του. Ο συλλογισμός του, φαίνεται, είναι σαν τέτιος «Δε βλέπετε πως η ιστορία συνηγορεί μαζί σας; Άρα η ιστορία δεν αξίζει ως προς το ζήτημά μας. Ένα διο μοναχά ιστορικά, το τάδε και τάδε, αξίζουν κ' απόδειξη πως αξίζουν είναι ο ταιριασμός τους με τη δική μου (εμένα του Χαντζιδάκεως) τη θεωρία.»

15) Δε νομίζω, θεωρητικά ως προς το γλωσσικό ζήτημα ο Σκιάς είναι πολύ καλύτερα αρματωμένος (όπως το ξέρει ο Χαντζιδακίς, αν και πολύ λίγο θυμάται του Σκιά το βιβλίο). Συζητά μ' αρκετή τέχνη και δύναμη, γράφει κι' αθροπινά· δε στριγγλίζει σα χοίρος του Σικάγου. Πραχτικά πάλι — ως

λογογράφος στην καθαρέβουσα – πώς μπορεί ο Χαντζίδακις να συγκριθεί με το Βερναρδάκη; Ας πάρουμε ένα παράδειγμα. Η αρχή της Εισαγωγής του (παρμένης σωπηλά από ένα άρθρο του Γεννάδιου) στην «Απάντησιν εις τα του Κρουμβάχερ» σελ. 314 πάει έτσι «Πολλάκις συνέβαινε κατά τους ευκλειείς χρόνους της αρχαίας Ελλάδος, οσάκις (sic) δύο Ελληνίδες πόλεις «ήριζον προς αλλήλας ή οσάκις (sic) αι πολιτικάί μερίδες τινός πόλεως «περιήρχοντο εις έριδας, να προσκαλώσιν εξ άλλης πόλεως κτλ.» Τι πομπωδικώτερο μπορεί να υπάρξει; Κάθε λογογράφος της προκοπής το πολύ πολύ θα έγραφε «Πολλάκις συνέβαινε κατά τους ευκλειείς χρόνους της αρχαίας «Ελλάδος, όταν δυο πόλεις ή αι πολιτικάί μερίδες τινός πόλεως ήριζον, να «προσκαλώσιν εξ άλλης πόλεως κτλ » Στην κλασσικάδα του ο σ ά κ ι ς μάλιστα θυσιάστηκε κι' η ιστορική αλήθεια.

16} Πώς είναι κεφαλή; Θ' απορήσω πολύ, α με βεβαιώσουν πως ο Βερναρδάκης, ο Βλάχος, ο Βικέλας, ο Λάμπρος, ο Πολίτης, ο Βοσπορίδης, ο Άννινος, ο Δροσίνης, ο Πυλαρινός, ο Προβελέγγιος κτλ. τον παραδέχονται αρχηγό. Το πολύ πολύ ας είναι αφτός κι' ο Μιστριώτης αμοιβαίοι αρχηγοί μεταξύ τους.

17} Υπερβολικώτατος μάλιστα. Δεν ξέρω κανέναν υπερβολικώτερο. Λέει ίσως πώς δεν είναι υπερβολικός – επειδή καλό το επιχείρημα – μα το ύφος του κηρύχνει άλλα. Παράδειγμα το μέρος της εισαγωγής του που ανάφερα πριν. Ή πάρε άλλο παράδειγμα κι' από το τέλος του βιβλίου του σελ. 819 «ότι α ν ε ν ή ψ α μ ε ν εκ του ληθάργου της δουλείας και α ν έ σ τ η μ ε ν «εκ του βυθού αυτής ακριβώς ένεκα του παρελθόντος τούτου, ότι προς αυτό «ως προς πολικόν αστέρα α ε ι αποβλέπομεν κτλ.» Με τέτιες φράσεις είναι πλημμυρισμένα τα βιβλία του. Από κλασσικό ζήλο μάλιστα συνεπαίρνεται καμιά φορά και σε σολοικισμούς ακόμα. Πρβ. σελ. 774 «ερωτάτε αν (==ει) δ ύ ν Ω μ α ι.» Άπολλον αποτρόπαιε! Όλος ο άλλος κόσμος λέει σωστά «ερωτάτε αν δύνΑμαι.»

18} Κατά του Χαντζιδάκεως όμως τη γνώμη, το βιβλίο είναι ρητορικό

19} Απαράλλαχτα, δυστυχώς. Και με τι παιδιάτικες σοφιστείες προσπαθεί ο Χαντζίδακις ν' αποδείξει τον Κρούμπαχο μισέλληνα! Σελ. 83 του γερμανικού του βιβλίου λέει «Λοιπόν μίσος προς τη γραφή μας γλώσσα, άρα (μίσος) «και προς όσους τη γράφουν και λαλούν, δηλαδή προς τη μεγάλη πλειοψηφία των Ελλήνων κτλ., να με τι μέσα ξέτασε ο «Κρούμπαχος το γλωσσικό μας ζήτημα». Για τέτιες λοιπόν πρόστυχες και σιχαμένες σοφιστείες έγινε η θεία του Πλάτωνα γλώσσα, που στ' όνομά της ο Χαντζίδακις ως Πρύτανης ζητούσε προχτές το έλεος της εβρωπαϊκής επιστήμης; Τέτιες ξαδιαντροπιές, ότα βγαίνουν από Πρύτανη και πειράζουν άντρα παντογερμανικής τιμής και φήμης, είναι θετικά συφορά πανελλήνια.

20} Οι ξένοι με το Χαντζιδακιν αξίζουν κατά τη φορά · είναι πολύτιμοι, όταν η γνώμη τους τότε βοηθά, «ανάξιοι λόγου όταν το αντίθετο. Όταν αρχίσαμε το γλωσσικό πόλεμο με τον Κόντο, ο Χαντζίδακις μας παρουσίασε επιχείρημα Γραφή και Δημοτική και το Γλωσσικό Ζήτημα στην Ελλάδα

υπέρ του Κόντου το πώς ο Nauck τον παίνεσε ως ελληνοιστή. Τώρα ύστερα παράπεμψε και στη γνώμη του Loti, μάλιστα κι' αφού ο Loti ξηγήθηκε πώς είχε κοροϊδέψει. Χαρακτηριστικό είναι ό,τι λέει για το Βιλαμόβιτς σ. 308. Η γνώμη του Βιλαμόβιτς δηλαδή είναι σοφή ως εκεί που συμφωνά μαζί του · τ' άλλα του δεν είναι παρά «απήχησις (!) των από «τινος χρόνου γραφομένων υπό πολλών και διαφόρων.» Με άλλους λόγους, είναι παππαγάλλος ο Βιλαμόβιτς! Τον Κρούμπαχο τον ύψωσε ως στα ουράνια μια φορά · τώρα μας λέει πως αποσαίρνει τον πανηγυρικό του. Σελ. 519. Σας λέω, παιδιά, είναι κίντυνος εθνικός τέτιος πρόστυχος άνθρωπος όταν παρουσιάζεται αντιπρόσωπός σας στους ξένους, γιατί οι ξένοι δεν τον ξέρουν ίσως πως είναι αφοχειροτόνητος.

21} Πολύ λιγότερο, νομίζω, παρ' ό,τι η λατινική στη δύση, γιατί οι κληρικοί μας τότες, εξόν λιγούτοιχοι, είταν πες αγράμματοι · μόλις ξέρανε να κουτσοδιαβάζουν.

22} Η γραφή ή επίσημη γλώσσα από τους αττικιστικούς καιρούς ως σήμερα στάθηκε πάντα ανακατεμένη υ π ε ρ β ο λ ι κ ά. Και κοντά στο νου, αφού ο κόσμος μιλούσε άλλη και σπούδαζε άλλη πολύ διαφορετικά. Παράπονα υπάρχουν από την εποχή του Πλουτάρχου και του Λουκιανού. Το ανακάτωμα άλλαζε κατά τους καιρούς. Λίγο πριν την εποχή του Κοραή το ανακάτωμα της γραφής άρχισε σημαντικά να γέρνει π ρ ο ς τ η δ η μ ο τ ι κ ή, όπως δείχνουν τα από το Άμστερδάμ χαριτωμένα γράμματά του εμπορικού βοηθού του Κοραή που βγήκανε στο περιοδικό «Παρνασσός.» Η επιρροή όμως του Κοραή θαλάσσωσε τα πάντα. Σταμάτησε το δρόμο τον προς τη δημοτική, γιατί ο καημένος ο Κοραής, αντ'ις να ρυθμίζει τα αρχαία στοιχεία προς τα δημοτικά, ρύθμιζε ανάποδα τα δημοτικά στοιχεία προς τα αρχαία. Έπειτα έστησε και συστηματικό διωγμό των ξένων λεξώνε, χωρίς να λογαριάσει 1) πως οι κατοπινοί του θα τραβούσαν πολύ μακρύτερά του (παράδειγμα ο Χαντζίδακις) και θα κλάδεβαν κάθε λέξη μη κλασικιά, και 2) πως δεν της σύφερε της γλώσσας να χάσει ρίζες, γιατί, κατά την ταπεινή μου γνώμη, αν η ελληνική έχει ψεγάδια, ένα της ψεγάδι είναι πως πάρα πολύ προσπαθεί να εκφραστεί με παραγωγή και σύνθεση, και πάρα πολύ λίγο με ρίζες. Από την ώρα που ο Βηλαράς έδειξε το σωστό το δρόμο, ο Κοραής μη ακολουθήσοντάς τον στέκει ένοχος καταστροφής μπροστά στην ιστορία. Δίχως του η γραφή θα είταν ίσως σήμερα αδερφωμένη με τη ζωντανή λαλιά.

23} Υποθέτω, ο κ. Καθηγητής εννοεί το Χαντζίδακιν. Το χείμαρρο όμως του Κόντου τότε σταμάτησε όχι ο Χαντζίδακις — που ποτέ του δεν είχε μήτε έχει αρκετή επιρροή — παρά πρώτα ο Βερναρδάκης με το αθάνατο του βιβλίο «Ψευδαττικισμού Έλεγχος,» έπειτα αποφασιστικά ο Ψυχάρης κι' ο Ροΐδης. Όλους αφοτούς τους πολέμησε ο Χαντζίδακις, κι ο κόσμος τότε λογαρίαζε πάντα και τότε λογαρίαζει — όπως και τον αποδείχνει το ύφος του — με τους κλασικόφωνους τους πιο φανατικούς. Όποιος θέλει ειλικρινά να μην ξαναγυρίσει στην αρχαία, δεν ξεθάφτει λέξεις καθώς φ υ λ ο κ ρ ι ν ο ύ μ ε ν κ τ λ.

24} Εδώ, φοβούμαι, παρουσιάζεται η γραφή ως χωριστό είδος αφτοῦπαρχτο. Τέτια ποτές δεν είχαμε ὑστερα από τους κλασσικούς καιρούς. Των λογιώτατων η γραφή εΐταν πάντα ως στα σήμερα ανακάτωμα αφτοδιάλεχτο δημοτικής και αρχαίας, αλλιώτικο κατά τη δημοτική της εποχής και κατά του γραφιά την κλαστικομάθεια.

25} Να λοιπόν που είχαμε, ὅπως ἔχουμε και τώρα, κοινή δημοτική.

26} Της αρχαίας Ελληνικής, νομίζω, ἔπρεπε να πει ο κ. Καθηγητής. Ὅπως είπαμε, γραφή γλώσσα ως αφτοῦπαρχτο είδος ποτές δεν είχαμε ὑστερα από τους κλασσικούς καιρούς.

27} Φυσικό για τους άλλους, μα ὄχι για τον Κοραή, αν εΐταν τόσο σοφός. Να που ο Βηλαράς δε γελάστηκε. Αν ο Κοραΐς ακολουθούσε το Βηλαρά — άντρα πολύ ανώτερό του — με την πεποίθηση που εΐχε στη σοφία του το ἔθνος θα ἔπαιρνε ἴσως το δρόμο που λέει ο κ. Καθηγητής πως μπορούσε τότες να πάρει.

28} Είπαμε πὼς πατροπαράδοτη γραφή ως αφτοῦπαρχτο είδος ποτές δεν είχαμε.

29} Δε νιώθω καλά καλά πως η γραφή εΐτανε διάλεχτος της Καινής Διαθήκης. Στα μάτια των ανθρώπων των συνέχρονων της Επανάστασης, ὅπως και στων ὄχι ειδικῶν επιστημόνων ἀκόμα σήμερα, η Καινή Διαθήκη φαίνεται σα γραμμένη στην αρχαία κλασσικά.

30} Ο Βηλαράς εΐχε αρκετά καθαρή ιδέα. Το γράμμα του που ξανατύπωσαν ο Βλαχογιάνης κι' ο Κρομπάχος το αποδείχνει.

31} Μα πὼς; Δεν πρέπει να καταδικάζονται μήτε ειδικοί γλωσσολόγοι καθὼς το Χαντζίδακιν που ἀκόμα τώρα σπρώχνουν πάντα την καθαρέβουσα προς την αρχαία;

32} Στην Ελλάδα γενικά βασιλέβει η ιδέα πως αφτό το χάσμα στένευπε με το ν' ἄλλαξε η δημοτική προς την καθαρέβουσα.

33} Γραμματισμένοι κι' αγράμματοι, αφεντάδες και δούλοι, χώρες και χωριά, κάμποι και βουνά, παντού στην Ελλάδα και Τουρκιά, εξαιρώντας λιγώτατα μέρη — ἴσως σήμερα καθαφτό κανένα — συναγρικιούνται φυσικώτατα. Με την εφκολώτερη συγκοινωνία και τη μεγάλη του Ρωμιού αγάπη προς τα ταξίδια μορφώθηκε μια κοινή δημοτική και ξάπλωσε πες παντού.

34} Εΐναι πέρα πέρα στραβά αφτά τα λόγια του Χαντζιδάκεως. Ο Ρωμιός των καλῶν (;) σπιτιῶν εΐναι συνήθως αληθινός Λεβαντινός (με ιδέες κι' ὄνειρα κουριέρη και μ' ἥρωα αρχηγέτη τον αοίδιμο Καρνάβαλο), και τα εκκλησιαστικά του τα περιφρονεί θαρρώντας τα πρόστυχα. Για τούτο, ὅπου του εΐταν πρόχειρο, δίχως ταραχή και πολλή συζήτηση ἄλλαξε την εκκλησιαστικά του μουσική, την τόσο μεγαλόπρεπη και σεβαστή, καθὼς

Γραφή και Δημοτική και το Γλωσσικό Ζήτημα στην Ελλάδα

άλλαξε και της λειτουργιάς του ακόμα τον τόνο προς τον καθολικό. Αν τόσο ήταν το σέβας μας προς την εκκλησιά μας, γιατί γιομίζει παιδιά και κορίτσα μας κάθε σχολικό και μοναστήρι Φλάρων και Φλαρισσώνε; Μήτε προτιμά ο Ρωμιός την αρχαία λέξη επειδή τάχα τότε συνεδένει με τα κλασσικά περασμένα του · την προτιμά, καθώς προτιμά και κάθε γαλλική ή άλλη ξένη λέξη, επειδή δεν είναι της εθνικιάς του λαλιάς, που δεν την καταδέχεται όπως δεν καταδέχεται τίποτα δικό του. Χαρακτηριστικώτατο παράδειγμα είναι η λέξη πιατέρας. Αφτή μας συνεδένει με τα περασμένα μας και την εκκλησιά μας. Ως τόσο, επειδή είναι εθνικιά, των καλών σπιτιών ο Ρωμιός την περιφρονεί, και πια άρχισε σήμερα ναν της προτιμά (μαϊμουδίζοντας τους Φαναριώτες) τη λέξη μπαμπας που είναι ΤΟΥΡΚΙΚΗ!!! Και δίνω αφτό το παράδειγμα όχι γιατί εγώ περιφρονώ τις τούρκικες λέξεις, κάθε άλλο · παρά γιατί ίσα ίσα αφτές μας λεν οι δασκάλοι πως ο μορφωμένος Ρωμιός φιλοδοξεί να ξεγράψει. Το ίδιο προτιμά το γαλλικό μαμά αντίς μητέρα ή μάνα, το madame αντίς Κυρία, το πλαζ αντίς Φάληρο κτλ. Ο Χαντζίδακισ αφτά τα ξέρει και δεν έπρεπε έτσι να γελά τους ξένους.

35} Αφτό είναι τρομερή υπερβολή κι' ανακρίβεια. Οι λέξεις που σημείωνε ο Χαντζίδακισ είναι: κάμαρη — δωμάτιο (v), μόμπιλα — έπιπλα, σπετσαρία — φαρμακείο (v), καρέκλα — κάθισμα, μπουνταλά — βλάκα, σπιτάλι — νοσοκομείο (v), σόμπα — θερμάστρα. Μια τους μόνη ίσως ξαφανίστηκε, το σπιτάλι. Οι λέξεις σόμπα (ποτές της δεν ήταν κοινή) και μόμπιλα έγιναν κάπως σπάνιες, μα δεν ξαφανίστηκαν ολότελα, όπως βεβαιώνει ο Χαντζίδακισ. Οι λέξεις σπετσαρία και μπουνταλάς είναι τόσο γνωστές όσο και οι λέξεις φαρμακείο και βλάκας. Η λέξη κάμαρη είναι πολύ πιο συνηθισμένη παρά το δωμάτιο. Η καρέκλα είναι η μόνη ειδική στη σημασία του chaise, όντας λέξη πασιγνωστότατη και καθημερινή. Κάθισμα είναι γενικός όρος και σημαίνει καθιστικό έπιπλο.

36} Δηλαδή, η ψεφτοπαιδεία. Ως στα 1862 λιγώτερος κόσμος πήγαινε σχολικό, μα περισσότερος αληθινά μάθαινε. Από τα 1862 κι' εδώ — από τον καιρό δηλαδή που η πολιτεία οριστικά κύλισε προς ξεκαπίστρωτο κι' εθνοφάγο βουλεφτισμό — επειδή βαθμοί και διπλώματα παίρνουνται ρουσοφετολογικά, πολλοί πηγαίνουνε σχολικό, μα λιγώτατοι σπουδάζουν. Τίποτα δε δείχνει αποτροπαιότερα τον ξεπεσμό της παιδείας παρά το πως στο ανώτατο σχολικό των κοριτσώνε μας διδάσκουνται οι Ρητορικοί λόγοι του.....Μιστριώτη! Και τίποτα τόσο την εθνικιά αδιαφορία προς την παιδεία όσο το πώς άντρες ανεξάρτητοι καθώς τον Καραπάνο καταδέχουνται να γίνουνται συνένοχοί του.

37} Είπαμε πως του φαίνεται σαν όχι εθνικιά του, άρα όχι πρόστυχη.

38} Είπαμε πως ο Ρωμιός περιφρονεί τα εκκλησιαστικά του.

39} Αρχοντικά και μόνη αξία ανθρώπων μορφωμένων του Έλληνα το φαίνεται η γαλλική ή κάθε ξένη γλώσσα.

40} Ίσως όχι όσο είναι σκοτεινά.

41} Η καθαρέβουσα φτάνει και τίποτα άλλο, γιατί μόλις μας κόλλησε η αττική και καθαρέβουσα ψώρα, α μ έ σ ω ς έπαψε ο Έλληνας να παράγει. Έπειτα, όσες φορές θέλησε ο Ρωμιός να γράψει τη δημοτική του, κάτι έβγαλε, καθώς Ερωτόκριτο, Δημοτικά Τραγούδια, Σολωμό, Βαλαωρίτη, Παλαμά, Φυλλάδες του Γεροδήμου κτλ. Ότα βγει του Παλαμά ο Δωδεκάλογος του Γύφτου – αν όλα του τα μέρη είναι ίσα προς όσα φάνηκαν – η ποίηση μας θ' ανεβεί σε ύψος ζηλεφτό. Ναι, φτάνει η καθαρέβουσα κι' οι λιβόχνωτοι δάσκαλοι, όχι οι Lehrer, όπως κουτοπόνηρα τους μεταφράζει ο Χαντζίδακис, παρά οι maîtres d' école του Musset, που τύποι τους αριστοτεχνικοί είναι ο Μιστριώτης κι' ο ίδιος ο Χαντζίδακис.

42} Και στα δικά μας σαλόνια δε μιλούν παρά δημοτικά (ή λεβαντινικά). Η διαφορά μας προς τους Ελβετούς αρχίζει με τη ρητορική. Στο φύλλο 4574 (28 Οχτ. 190) της «Εστίας» ίσα ίσα σήμερα βρήκα τα ακόλουθα «Αλλ' ημείς συνειθισαμεν να διερωτώμεθα κατά την απουσίαν του βασιλέως «– Να ιδούμε τι καλά θα μας φέρει το ταξίδι αυτό του βασιληά μας.» Δηλαδή μόλις θέλησε ο συντάχτης να φανερώσει πιστά τι λέγεται, έτρεξε στην αγνή δημοτική. Χαρακτηριστικώτατο είναι ό,τι, καθώς μου δηγήθηκαν, έτυχε μέσα στο Πανεπιστήμιο το ίδιο. Ο καθηγητής της Φυσικής παραδίνοντας μια μέρα ειπε «Λάβε φιάλην πλήρη ύδατος», όταν αμέσως γύρισε προς το βοηθό του (φοιτητή) και πρόσθεσε «Δώσε μου, παρακαλώ, τη μποτίλλια με το νερό.» Τέτιες κωμωδίες παίζονται κάθε στιγμή.

43} Της καθαρέβουσας η βλάβη στάθηκε ασύγκριτα μεγαλύτερη παρά τ' όφελός της. Τα κεφάλια που κλούβιανε δεν έχουνε μετρημό.

44} Όπως δείξαμε πριν, ο Χαντζίδακис μιλάει έτσι για να ρήχνει στάχτη στα μάτια. Έργα φανερώνουν τον άντρα, όχι λόγια, και τα έργα του Χαντζιδακέως είναι κλασικοφωνότατα. Έπειτα, ας μας πει πιον ποτές του σκολαστικό πολέμησε; Να, σήμερα ακμάζει ο Μιστριώτης, σκολαστικός με ουρά, που ως πρόεδρος του Αρσάκειου βιτριολίζει των κοριτσιών το νου· ας τον πολεμήσει λοιπόν. Γιατί τάχα το τόσο του πάθος με το Βερναρδάκη μοναχά, το Ροΐδη, τον Ψυχάρη, τον Πάλλη, τον Εφταλιώτη, το Σωτηριάδη, μ' όλους όσοι προσπάθησαν – πιος λίγο, πιος πολύ – να κόψουν του σκολατικισμού την ύδρα; Δεν είναι πολός καιρός, ότα ρωτήθηκε πού πρέπει να στηθεί το Δομπόλειο Πανεπιστήμιο, τι απάντησε; Απάντησε πως πρέπει να στηθεί στην Αθήνα, αφού από την πρωτέβουσα δε μπορεί να λείψει ο Μιστριώτης

45} Ένα μοναχά ξέχασε να πει ο Χαντζίδακис, το πως η πελώρια πλειοψηφία λιγοστέβει. Εδώ κι' είκοσι τόσα χρόνια η καθαρέβουσα κυριαρχούσε απόλυτα. Το Πανεπιστήμιο (προς ντροπή του) είχε αποκλείσει από τους διαγωνισμούς Γραφή και Δημοτική και το Γλωσσικό Ζήτημα στην Ελλάδα

τη δημοτική· η εφημεριδογραφία έτρεχε αχαλίνωτη προς λαγαρισμένο κοντισμό· για τα βιβλία ζητούσε ο κόσμος του Κοντού τη βούλλα πριν τυπωθούν. Σήμερα η ποίηση δε γράφεται παρά δημοτικά, το ίδιο και τα πιο πολλά δηγήματα, αν όχι όλα· μήτε της λείπουν επιστημονικά βιβλία της δημοτικής. Οι εφημερίδες, αν και δειλά δειλά, πασπαλίζουν εδώ κι' εκεί πολλά δημοτικά παραγραφάκια. Δημοτικιστάδες έχουμε αξιωματικούς, παπάδες ένα δεσπότη, δασκάλους, καθηγητάδες, εφημεριδογράφους, γιατρούς, δικηγόρους, εμπόρους, κυρίες, και τους έχουμε παντού, στην Αθήνα, Κορφούς, Βόλο, Πόλη, Κρήτη, Σάμο, Κύπρο, Κάιρο κτλ. Σιγανομουγγρίζει μάλιστα και κάτι σα σηκωμός εναντίον του σκολατικισμού των σκολιών. Η πλειοψηφία του Χαντζιδάκεως είναι δίχως άλλο πελώριος κολοσσός, μα με γιάλινα όμως τα ποδάρια, που γλήγορα σα να θαρρώ θα τσακιστούν και θα κατρακυλήσει ο κολοσσός στον πάτο.

46} Με τέτιο συλλογισμό έπρεπε τότες οι συνέχρονι του Γαλιλαίου να λεν πως λύθηκε το ζήτημα όταν τον καταδίκασε η πλειοψηφία, και πως πια δεν έμενε παρά να καταλάβει ο κόσμος με τι τρόπο γεννήθηκε η θεωρία της γήινης ακινησίας. Τέτιοι συλλογισμοί είναι ανάξιοι επιστημόνων· ο επιστήμονας δεν αναγνωρίζει παρά μια πλειοψηφία κι' ένα βραχμάννα, την αλήθεια και το σωστό. Ρητό του έχει το e pur si muone.

47} Στο μεταξύ θα ξακολουθά των κεφαλιών το κλούβιασμα, κι' έτσι ότα με το καλό κυριαρχήσει η καθαρέβουσα, ίσως δεν υπάρχουν πια Έλληνες ναν τη μιλήσουν.

48} Μα έτσι, νομίζω, κάνουμε. Στον πρώτο του παράγραφο της Κριτικής του Καντ ο Μαρκέτης βάζει τις ακόλουθες λέξεις· α ν τ ι κ ε ι μ ε ν α, ε π ι ρ ρ ε ά ζ ο υ ν, α ί σ θ η σ η, ε ι κ ό ν ε ς, ε ν τ ύ π ω σ η ς, χ ρ ο ν ο λ ο γ ι κ ά. Το περιεργο είναι πως το δάνεισμα αφτό μας το χτυπώνε. Ο Σκιάς άξαφνα κατηγορήσε τον Πάλλη πως μήτε το ξόφυλλο της Γραφής του δεν κατόρθωσε να γράψει αγνά δημοτικά. Μα παίρνοντας δασκαλικά στοιχεία εννοείται πως, αντίθετα προς την πολιτική του Κοραή, τα γυρίζουμε προς το δημοτικό χαρακτήρα. Αφτό, α δεν κάνω λάθος, θέλει κι' ο Κρούμπαχος, αφτό γυρέβει κι' η λογική. Γιατί φως φανερά με διο γραμματικές ανάκατες τίποτα καλλιτεχνικό δεν παράγεται. Μερικά όμως πάλι δασκαλικά πλάσματα δεν τα στέργουμε, ως άλογα ή αφιλόκαλα. Πρέπει άξαφνα να παραδεχτούμε του Αιγενήτη – ανθρώπου ανίδεου ως γραφιά – το δ ι ά σ τ η μ α στη σημασία του Raum, ότα στη γλώσσα μας σημαίνει την απόσταση από ένα σημάδι σ' άλλο; ή να παραδεχτούμε το ι π π ο σ ι δ η ρ ό δ ρ ο μ ο ς και του Μιστριώτη το σ τ α δ ι ο δ ρ ο μ ι α; Για τέτιες λεβίθες αρκετός καιρός δεν υπάρχει σ' αφτή τη ζωή. Λοιπόν, πού και πού ανάγκη να πλάσουμε, και πλάθοντας δεν κάνουμε τίποτα ασυνήθιστο. Στη γλώσσα του κάθε άνθρωπος από παιδί, πότε συνειδητά πότε όχι συνειδητά, πλάθει. Όταν το παιδί ξέρει το χ τ υ π ώ και χ τ υ π ά ς, τότες ότα λέει κ ο π α ν ά ς δε θα πει πάντα πως το άκουσε· το πλάθει και μόνο του, αν ξέρει το κ ο π α ν ώ. Το ίδιο και με κάθε μέρος του λόγου, καθώς και με την παραγωγή, α θες, και με τη σύνθεση. Έτσι κι' εμείς

πλάθουμε. Όταν ξέρουμε το ξ υ π ν ό ς και το ξ υ π ν ά δ α, θα πούμε και ζωηράδα, α μας χρειάζεται, αφού έχουμε το ζ ω η ρ ό ς. Το ίδιο, όταν ξέρουμε τα σ ύ ν τ ρ ο φ ο ς, σ ύ γ α μ π ρ ο ς, σ ύ ν τ ε κ ν ο ς, σ υ ν ά δ ε ρ φ ο ς, θα πούμε και σ ύ σ κ λ α β ο ς, ότα μας χρειαστεί, με την ίδια απaráλλαχτη εφκολία όπως ξέροντας το χ τ υ π ά ς λέμε κ ο π α ν ά ς. Η αρχή είναι απλή, γερή, ασάλεφτη.

Εδώ ας προσθέσω και τούτο. Συχνά μας κατηγορεί ο Χαντζιδακίς πως η γλώσσα μας δεν είναι δημοτική παρά τέρας φανταστικό κτλ. κτλ. Λοιπόν τον προκαλούμε να γράψει κάτι αφτός δ η μ ο τ ι κ ά, και να μας δείξει τον αληθινό τον τρόπο. Α δε μπορεί να κατορθώσει τίποτα πρωτότυπο - όπως φυσικά δε μπορεί (εξόν συκοφαντίες) - ας μεταφράσει κάτι, τίποτα βουκολικό, αφού κήρυξε τη δημοτική κατάλληλη ως γλώσσα χωριάτικων παραμυθιών. Τον καρτεράει η Ρόδο (και τα παλούκια της) να πηδήσει, και.....θαν τον καρτεράει. Δε ζυγώνει η αλεπού στο παζάρι. Γιατί – μη σας φανεί παράξενο – δεν έχει την τέχνη ν' αρθρώσει μια και μόνη φρασούλα δημοτική δίχως να πελαγώσει. Στο γερμανικό του βιβλίο σελ. 72 δίνει μια τόσο απλή φρασούλα καθώς η α π α ν ω σ ι ά τ ο υ τ ρ ι γ ώ ν ο υ, κι' εφτός τη σακατέβει γράφοντας την α π α ν ω σ ι ά τ ο υ τ ρ ι γ ώ ν ο υ, θεωρητικά, το ξέρει βέβαια πως των ουδέτερων ισοσύλλαβων η ενική γενική βαστάει τον τόνο στην ίδια συλλαβή καθώς η ονομαστική· μα πραχτικά δεν κατορθώνει ναν τον εφαρμόσει τον κανόνα. Τόσο τον έχει στρεβλώσει η καθαρέβουσα. Αν ανέλπιστα καμιά μέρα αποφασίσει να γράψει τίποτα δημοτικό, θα δείτε που θα τσαλαπατά αγκονάρες σε κάθε του βήμα.

End of Project Gutenberg's Written Language and Dimotiki, by Karl Brugman

*** END OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK WRITTEN LANGUAGE
AND DIMOTIKI ***

***** This file should be named 31442-0.txt or 31442-0.zip ***** This and all
associated files of various formats will be found in:
<http://www.gutenberg.org/3/1/4/4/31442/>

Produced by Sophia Canoni

Updated editions will replace the previous one – the old editions will be
renamed.

Creating the works from public domain print editions means that no one
owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!)
can copy and distribute it in the United States without permission and
without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General
Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project
Gutenberg-tm electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG-tm
concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may
not be used if you charge for the eBooks, unless you receive specific
permission. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying
with the rules is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose
such as creation of derivative works, reports, performances and research.
They may be modified and printed and given away – you may do practically
ANYTHING with public domain eBooks. Redistribution is subject to the
trademark license, especially commercial redistribution.

*** START: FULL LICENSE ***

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE PLEASE READ THIS BEFORE
YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg-tm mission of promoting the free
distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any
other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you
agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg-tm License
(available with this file or online at <http://gutenberg.org/license>).

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg-tm electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg-tm electronic
work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the

terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg-tm electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg-tm electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg-tm electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg-tm electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg-tm electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg-tm electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is in the public domain in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg-tm mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg-tm works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg-tm name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg-tm License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg-tm work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country outside the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg-tm License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg-tm work (any work on which the phrase

"Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org

1.E.2. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is derived from the public domain (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg-tm trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg-tm License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg-tm License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg-tm.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg-tm License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg-tm work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg-tm web site (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg-tm License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg-tm works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg-tm electronic works provided that

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg-tm works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4,

"Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg-tm works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and Michael Hart, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread public domain works in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete,

Γραφή και Δημοτική και το Γλωσσικό Ζήτημα στην Ελλάδα

inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH F3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS' WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone

providing copies of Project Gutenberg-tm electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg-tm electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg-tm work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg-tm work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg-tm

Project Gutenberg-tm is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need, are critical to reaching Project Gutenberg-tm's goals and ensuring that the Project Gutenberg-tm collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation web page at <http://www.pgla.org>.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Its 501(c)(3) letter is posted at <http://pgla.org/fundraising>. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is located at 4557 Melan Dr. S. Fairbanks, AK, 99712., but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887, email business@pgla.org. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's web site and official page at <http://pgla.org>

For additional contact information:

Dr. Gregory B. Newby
Chief Executive and Director
gbnewby@pglaf.org

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit <http://pglaf.org>

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: <http://pglaf.org/donate>

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works.

Professor Michael S. Hart is the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For thirty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility:

<http://www.gutenberg.org>

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.

Το schooltime.gr ξεκίνησε να λειτουργεί τον Νοέμβριο του 2011 ως χώρος συλλογής και διάθεσης ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού με ελεύθερη διανομή. Σήμερα, αποτελεί έναν διαδικτυακό πολυχώρο εκπαιδευτικής - πολιτισμικής θεματολογίας, αλλά και κοινωνικού προβληματισμού, που παρέχει στους επισκέπτες του ελεύθερη πρόσβαση σε περισσότερους από 700 τίτλους ψηφιακών βιβλίων, αρχείων και εκπαιδευτικών βοηθημάτων.

Τον Απρίλιο του 2013 ιδρύθηκαν οι «Εκδόσεις schooltime.gr» με σχέδιο δράσης την έκδοση ψηφιακών βιβλίων ελεύθερης και δωρεάν διαμοίρασης.

schooltime.gr